

The Problem of Political Identity in the Conditions of Modern Crises and Conflicts

UDC: 101.1

DOI: 10.15421/172243

Kliuchnyk RuslanPh.D., Assos. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-6787-275X>, nobelpolis@duan.edu.ua

Alfred Nobel University (Dnipro, Ukraine)

Abstract

We proceed from the fact that identity is one of the urgent problems of modern political science. The purpose of the study is to single out those dimensions of identity that play an important role in contemporary political conflicts. We determine the pluralism of identities of the average citizen, which is connected with his or her performance of a large number of social roles. The author's interpretation of identity is explained as the relations of a person with a certain political group and the development of a corresponding political position. We used a research methodology based on systemic, comparative, structural-functional, behavioural and other methods of Political Science. In addition, the achievements of Sociology, Psychology, History and other sciences were used.

It has been explained that ethnic identity in the 21st century still has a strong conflict potential because many ethnic groups feel severely disadvantaged in modern political systems. The importance of regional identity research is demonstrated on the examples of Italy and Germany. Class identity has powerful potential, as large numbers of people are in a condition or a situation that does not meet their expectations. Protest movements and revolutions are the logical consequences of the contradictions based on class identification. It has been demonstrated that ideological identity is often used to justify territorial expansion, which is practiced in aggressive forms. A topical example of an aggressive quasi-ideology is the «Russian world», which is characterized by chauvinism, revanchism and militarism. Russia's attack on Ukraine fully corresponds to the anti-Western rhetoric of the Russian leaders, as there is a «black and white» vision of the world in the modern Russian official discourse. In this context, the policy of memory is especially important, which helps create value orientations and unites the people in the conditions of information confrontation. After all, the distortion of history at the state level in Russia in a certain sense legitimizes the aggressive foreign policy of the Putin regime and discredits its opponents. It is suggested here that the Russian leaders mistakenly believed for a long time that the Russian-speaking Ukrainians had a different political identity than their Ukrainian-speaking compatriots.

Keywords: political identity, political ideology, political crisis, political conflict, political protest, international conflict, Russia's aggression against Ukraine

Citation: Kliuchnyk, R. (2022). The Problem of Political Identity in the Conditions of Modern Crises and Conflicts. *Grani*, 25(4), 5-10. <https://doi.org/10.15421/172243>

Проблема політичної ідентичності в умовах сучасних криз та конфліктів

Ключник Руслан

Університет імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)

Анотація

Ми виходимо з того, що ідентичність є однією з актуальних проблем сучасної політичної науки. Метою дослідження є виокремити ті виміри ідентичності, які відіграють вагомую роль у сучасних політичних конфліктах. Визначено плюралізм ідентичностей середньостатистичного громадянина, що пов'язано з виконанням ним великої кількості соціальних ролей. Пропонується авторська інтерпретація ідентичності як співвідношення себе з певною політичною групою та вироблення відповідної політичної позиції. Ми розробили методологію дослідження, ґрунтуючись на системному, порівняльному, структурно-функціональному, біхевіористському та інших методах політології. Крім того, було використано досягнення соціології, психології, історії та інших наук.

Доведено, що етнічна ідентичність у XXI ст. все ще має потужний конфліктогенний потенціал, тому що численні етноси відчувають себе у несправедливому становищі в сучасних політичних системах. На прикладі Італії та Німеччини продемонстровано важливість дослідження регіональної ідентичності. Доведено, що потужний потенціал має класова ідентичність, оскільки велика кількість людей перебуває у стані, який не відповідає їх очікуванням. Протестні рухи та революції – логічні наслідки загострення протиріч, в основі яких лежить класова ідентифікація. Продемонстровано, що ідеологічна ідентичність часто використовується для виправдання експансії, яка набуває агресивних форм. З'ясовано, що одним з прикладів агресивної квазіідеології є «русский мир», який характеризується шовінізмом, реваншизмом та мілітаризмом. Напад Росії на Україну цілком відповідає антизахідній риторичі російського керівництва, оскільки в сучасному російському офіційному дискурсі існує «чорно-біле» бачення світу. У цьому контексті особливо важливою є політика пам'яті, яка допомагає сформувати ціннісні орієнтації та згуртувати народ в умовах інформаційного протистояння. Адаптація історії на державному рівні в Росії у певному сенсі легітимізує агресивну зовнішню політику режиму Путіна та дискредитує його противників. Висловлено припущення, що російське керівництво тривалий час помилково вважало, що російськомовні українці мають іншу політичну ідентифікацію, ніж їх українськомовні співвітчизники.

Ключові слова: політична ідентичність, політична ідеологія, політична криза, політичний конфлікт, політичний протест, міжнародний конфлікт, агресія Росії проти України

Цитування: Ключник Р. Проблема політичної ідентичності в умовах сучасних криз та конфліктів. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. Том 25. №4. С. 5-10. <https://doi.org/10.15421/172243>

Стаття надійшла / Article arrived: 09.07.2022

Схвалено до друку / Accepted: 31.08.2022

Вступ.

Глобалізація політичних процесів, збільшення кількості акторів, які впливають на політику як всередині держави, так і на міжнародному рівні, загострення глобальних проблем, криз і конфліктів – усе це неминує актуалізує й ті проблеми, над якими працюють вчені-політологи вже не одне десятиліття. Серед них не останнє місце посідає проблема політичної ідентичності. Якщо подивитися на сучасні політичні процеси, то можна сказати, що ідентифікація людини себе з етносом, державою, регіоном, класом, професією тощо багато в чому детермінує її політичну поведінку.

В умовах світу, що динамічно змінюється, дедалі важко слідкувати за трансформаціями ідентичності, адже кожна людина виконує велику кількість соціальних ролей (студент, працівник, мешканець будинку, виборець, громадянин, волонтер тощо). Кожна соціальна роль детермінує специфічні інтереси, які неминує вступати у протиріччя з інтересами інших індивідів. Відтак, у конфліктах різного рівня беруть участь громадяни з різними цілями, світоглядом та навіть різними баченням цього конфлікту. Ця теза, на нашу думку, є справедливою і для міжнародних конфліктів.

Проблема ідентичності є ґрунтовно дослідженою в сучасних суспільних науках. Г. Тайфель та Дж. Тернер приділяють увагу проблемам ідентичності в умовах конфлікту. Польський вчений С. Белянські розглядає основні аспекти ідентичності північних італійців, С. Сваллфорс досліджує проблеми ідентичності в західних та східних землях Німеччини. У працях Т. Андрущенко знаходимо структуру регіональної ідентичності громадянина. А. Гольцов розглядає геополітичну ідеологію країни-агресора в контексті війни проти України, що впливає на ідентичність росіян. В. Іваненко та В. Кривошеїн розглядають еволюцію політики пам'яті в Україні, що є особливо актуальним у контексті широкомасштабної агресії 2022 р.

Метою нашої роботи є виокремити ті виміри ідентичності, які відіграють вагомий роль у сучасних політичних конфліктах.

Результати дослідження.

У сучасному суспільстві ідентичності стають все більш численними, фрагментованими, мінливими, залежними від контексту. Іншими словами, саме в процесі політичної дії формується політична ідентичність, що дозволяє громадянину усвідомлювати себе і своє місце в політичному полі (Яценко, 2020, с. 133). Дійсно, справжня політична ідентичність була неможливою за часів абсолютизму, коли громадяни не мали навіть уявлення про прийняття рішень на найвищому рівні. Натомість в умовах загального виборчого права громадяни можуть обирати тих, хто представлятиме їх інтереси, підтримувати їх та ідентифікувати себе з ними.

Основними маркерами політичної ідентичності у вузькому розумінні можна вважати соціальний статус, партійні переваги, ідеологічні переконання, ставлення особи до політичного лідера, але Л. Угрин підкреслює, що на сучасному етапі вони не можуть стати основою сталої політичної ідентифікації індивіда (2018, с. 215). Дійсно, соціальний статус в умовах політичної та економічної турбулентності досить швидко змінюється, політичні лідери стрімко набувають та втрачають репутацію, а політичні партії в Україні багато в чому є короткостроковими проектами.

На нашу думку, під політичною ідентичністю можна розуміти співвідношення себе з певною політичною групою та вироблення відповідної політичної позиції. Це не означає, що особа, яка ідентифікує себе, припустимо, з лібералами, буде завжди дотримуватися ліберальної ідеології та чинити відповідним чином. Але в цілому її політичний світогляд і, як наслідок, вибір, будуть відповідати ліберальному, а не соціалістичному наративу.

Як слушно зазначає В. Дмитрієв, у сучасному світі одним із найважливіших процесів, який визначає формування політичної

ідентичності, стає медіатизація політики. Поступово політична діяльність в усіх її аспектах підпорядковується критеріям рейтингу та формату медіа. Можна стверджувати, що політична ідентичність також підпадає під цей вплив, з'являються феномени «медіатизованих електоральних кампаній» та «медіатизованої ідентичності» (Дмитрієв, 2022, с. 54).

У цих складних умовах, що постійно змінюються, політична ідентичність має низку вимірів, які ми спробуємо розглянути. На нашу думку, основними є етнічна (співвіднесення себе з певним етносом на основі походження), локально-регіональна, класова, ідеологічна, електоральна тощо.

Етнічна ідентичність – це усвідомлення себе частиною етносу як стійкої спільноти людей, що склалася історично. Іноді ця ідентичність не має політичного виміру, а її носії просто пам'ятають мову, зберігають культуру та передають традиції. Втім, якщо певний етнос відчуває себе у несправедливому становищі в регіоні чи державі, така ситуація може стати причиною конфлікту, часто міжнародного. Приклади етнічного сепаратизму – це крайній ступінь загострення протиріч, коли етнічна спільнота прагне створити свою державу. Іноді етнічні рухи прагнуть досягти цього мирним шляхом (Каталонія, Шотландія), але найчастіше це призводить до збройного протистояння (Північний Кіпр, Косово, Нагірний Карабах тощо). У таких випадках етнічна ідентичність громадян є сильнішою, ніж громадянська: громадянин відчуває себе косоваром, а не сербом, турком, а не кіпріотом, південним суданцем, а не суданцем і т. п. До речі, саме Південний

Судан у 2011 р. став останньою на сьогодні повністю визнаною державою світу, як незадовго до того Чорногорія в 2006 р.

Локально-регіональна ідентичність полягає в ідентифікації себе з мешканцями певного населеного пункту чи регіону. Регіональна ідентичність постає як динамічна структура, яка проявляється у процесі формування «репертуару» повсякденних практик (Paasi, & Zimmerbauer, 2011, с. 165). Територіальна спільність, до якої людина відчуває причетність, звичайно обмежена конкретним місцем розвитку. Це може бути село, місто, область, провінція, земля, штат тощо. За словами Т. Андрущенко, проблема співвідношення різних рівнів територіальної ідентичності – макрорегіональної, національної, етнічної, регіональної та локальної – є однією з найскладніших міждисциплінарних проблем, адже зазвичай людина відчуває себе жителем одночасно і своєї країни, і одного з її регіонів, і конкретного населеного пункту (2019, с. 94).

Вищеописана проблема пов'язана з тим, що мешканці різних частин країни ведуть різний спосіб життя та мають несхожі проблеми. Так, у США дуже розвинена ідентичність за штатами, що відбивається на результатах виборів. У Німеччині, Італії та інших країнах, які були об'єднані порівняно недавно, присутня сильна регіональна ідентичність. Кейс Німеччини цікавий ще й тим, що країна пережила штучне розділення в новітній час (1945-1990 рр.), що зумовило існування двох політичних систем: ФРН та НДР, причому в НДР було ліквідовано стару адміністративну систему з 5 земель та запроваджено 14 округів. Але, згідно з дослідженнями, рівень ідентифікації себе з певною землею є вищим у громадян старшого віку, які соціалізувалися тоді, коли жодних земель не було (Svallfors, 2010). А. Гільдебрандт та Е.-М. Трюдінгер висловлюють припущення, що людям старшого віку більш властиво мати подібного роду ідентичність з регіоном (Hildebrandt, & Trüdinger, 2021, р. 154-155).

Приклад Італії доводить, що досить виражена регіональна ідентичність може мати відчутні політичні наслідки, у тому числі сепаратистські настрої. Наслідки багатівікової роздробленості країни проявляються сьогодні у протиріччях між постіндустріальною Північчю та набагато біднішим Півднем Італії. У цих умовах актуалізуються протестні настрої населення північних регіонів, виразником яких стала політична партія «Lega Nord» («Ліга Півночі»). Ця партія з'явилася у 1989 р. на базі невеликої організації «Ломбардська Ліга» (Ключник, 2019, с. 6). Останнім часом ця партія бере участь у формуванні урядів та істотно впливає на італійську та європейську політику.

Серед причин політичних успіхів «Ліги Півночі» польський дослідник С. Белянські називає її федералістське спрямування, опозицію до фіскального та бюрократичного утиску процвітаючої

Півночі на користь слабшого економічно Півдня, який страждав від впливу організованої злочинності (мафії) (Bielański, 2016, s. 10). На нашу думку, популярність партії пов'язана також з її антимігрантською риторикою.

Важливою є й класова ідентичність, витоки якої вбачаємо у творах марксистів, але навіть сьогодні ця проблема не втрачає актуальності. Так, заслуговує на увагу теорія соціальної ідентичності, сформульована Г. Тайфелем та Дж. Тернером, які у 1970-х рр. довели, що навіть проста категоризація та розподіл людей за найбанальнішим критерієм змушує людей чинити та мислити як членів конкретної групи (Tajfel, & Turner, 1979, р. 33-47). Відповідно до цієї теорії, люди зазвичай прагнуть до позитивних соціальних ідентифікацій, пов'язаних з членством у групі, та мають від них користь. Статусні позиції в системі є постійними або змінними. Способом підвищити статус групи в цілому, особливо якщо низький статус групи сприймається її членами як нелегітимний, може бути конфлікт або протест (Van Stekelenburg, 2013, р. 4). На нашу думку, яскравими прикладами тут можуть бути рухи «OccupyWallStreet» та «жовті жилети». Чим більше особа ідентифікує себе з групою, тим більшу вагу має груповий шаблон поведінки і тим більше він перетворюється на «внутрішній обов'язок» вчиняти ті чи інші дії від імені групи. Таким чином, виникнення стійкої групової ідентифікації є важливим кроком у формуванні політичної ідентичності, у тому числі ідентичності в рамках протестного руху (Ключник, 2017).

Незважаючи на те, що марксистська ідеологія вже не є мейнстрімом сьогодення, не можна недооцінювати небезпеку класової ідентичності. Бідність, соціальна ексклюзія, соціальна депривація та інші пов'язані соціально-економічні фактори призводять до революцій та переворотів. Історія знає багато прикладів того, як бідні громадяни ставали рушійною силою воєн та революцій. Велика Французька революція 1789-1799 р., Весна народів 1848-1849 рр., Паризька комуна 1871 р., Лютнева революція в Росії 1917 р., Листопадова революція в Німеччині 1918 р. стали наслідком класових протиріч та майнової нерівності. Розглядаючи новітню історію, згадаємо оксамитові революції, що призвели до падіння комуністичних режимів, кольорові революції в пострадянських країнах, «Арабську весну» та багато інших подій. В усіх випадках громадяни, як їм здавалося, жили не на тому рівні, якого вони заслуговували, враховуючи рівень розвитку означених країн. Події у Казахстані в січні 2022 р. також були, серед іншого, спричинені нерівномірністю доходів, отже, протест мав елементи класовості.

Ідеологічна ідентичність, яка базується на суб'єктивному сприйнятті людиною політичної системи та свого місця в ній, також має потужний інтеграційний та конфліктогенний потенціал. Сьогодні зіштовхуються не стільки «класичні»

ідеології (консерватизм, лібералізм, соціал-демократія), скільки їх різноманітні еkleктичні поєднання: зелена ідеологія, нативізм, антиглобалізм, пацифізм тощо. У кожній країні популярними є й специфічні ідеологеми, як-от баасизм у Сирії або чучхе в КНДР. Якщо країна є демократичною та не має імперських амбіцій, то наявність там навіть радикальних партій та рухів не загрожує сусідам (як-от численні «піратські» партії у країнах Заходу). У той же час авторитарні режими, які тяжіють до експансіонізму, намагаються використовувати не лише військову силу, але й ідеологію.

Найбільш очевидним прикладом використання ідеологічних наративів для агресивної зовнішньої політики є російська ідеологема «русский мир», яку її противники часто називають рашизмом. Особливістю цієї квазіідеології є еkleктичне поєднання різних політичних міфів, які мають між собою мало спільного. Так, вона включає тезу про необхідність «захисту» російської мови та її носіїв, міф про винятковий внесок росіян у перемогу над нацизмом, поширення впливу РПЦ на освіту, науку, медицину та громадське життя. Російські медіа створюють образ ворога, в якості якого виступають різні держави, у тому числі США, Велика Британія, Польща, Україна, країни Балтії, Японія тощо. Український політолог А. Гольцов зазначає, що геополітичній ідеологемі «Захід» у російському політичному дискурсі нині надається особливо негативний зміст, оскільки саме йому призначено виконувати роль головного «ворога» Росії (Гольцов, 2021, с. 86).

Для нас дана проблема є надзвичайно актуальною, адже з 2014 р. Україна є об'єктом агресивної політики Росії, а згадана політика не в останню чергу базується на ідеології рашизму. На нашу думку, російська пропаганда намагається пояснити ідентичність росіян, використовуючи як російський імперський дискурс, так і радянський комуністичний. Російська імперська ідеологія знаходить прояв у прагненні захищати «співвітчизників», до числа яких пропагандисти зараховують усіх, хто володіє російською мовою навіть за межами країни. Провідна роль релігії (передусім РПЦ), власне «вільне» тлумачення історії Київської Русі, ідея «возз'єднання російських земель», використання імен російських письменників та поетів у пропагандистських матеріалах – все це можна вважати елементами імперської доктрини. Привласнення перемоги у Другій світовій війні, мілітаризація свідомості, боротьба з «реабілітацією нацизму», створення молодіжних рухів, які нагадують радянські, внесення опозиціонерів до списку «іноземних агентів» – це чітка аллюзія на радянський режим.

На нашу думку, «русский мир» не може вважатися повноцінною ідеологією через відсутність більш-менш чіткого бачення майбутнього. Усі ідеології, як-от лібералізм, консерватизм, соціал-демократія, навіть комунізм та фашизм мали образ ідеального

суспільства та місця людини в ньому. Рашизм не може дати чіткої відповіді на низку питань, зокрема, про майбутнє росіян та Росії, шляхи досягнення цього майбутнього. Ми бачимо у цих наборах штампів лише образ ворога, але не програму дій.

Численні інциденти за участі російських дипломатів, введення поняття «іноземний агент» та створення списку таких агентів, політичні переслідування опозиції та інші дії російської еліти призвели до погіршення іміджу Росії за кордоном навіть до 2022 р. Після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну процес ізоляції Росії лише перейшов у заключну фазу, коли російські спортсмени, поп-зірки, журналісти, бізнесмени, актори, вже не кажучи про політиків, оголошувалися персонами non grata. Ізоляція країни-агресора відбулася не лише в політичному, але й в економічному, спортивному, культурному та інших полях. Ті нечисленні громадяни, які наважуються протестувати проти агресії Росії, або ув'язнюються за фейковими звинуваченнями, або стають об'єктами безпідставної та неетичної критики з боку федеральних ЗМІ. Визнання таких громадян іноземними агентами – це ще один приклад використання авторитарних методів на підставі розмежування «свій – чужий». За межами Росії росіянин ідентифікується як представник країни-агресора, якщо про нього достовірно не відомо те, що він виступає проти війни. Ідентифікувати себе російським лібералам дуже складно: російська еліта та її прибічники називають таких людей зрадниками, а ті, хто підтримують Україну (безпосередньо в Україні та за її межами) вважають їх відповідальними за агресію як громадян відповідної країни. Можливо, у майбутньому буде вироблено консенсус щодо сприйняття російської опозиції та її ролі у боротьбі проти режиму Путіна. На нашу думку, в умовах війни найголовнішою ознакою, на підставі якої слід об'єднуватися, є ставлення до агресії Росії (визнання та засудження), а не рідна мова, етнічне походження та місце народження.

Фатальне рішення російського керівництва розпочати масштабну агресію проти України (особливо широкомасштабне вторгнення 2022 р.) стало наслідком неправильного сприйняття української ідентичності. Російські аналітики не усвідомлювали, що є велика категорія російськомовних патріотів України, які не мали ані проросійських поглядів, ані ностальгії за СРСР. Ідея про те, що всі носії російської мови хочуть стати громадянами РФ, є не лише неправильною, але й деструктивною. Переважна більшість громадян України, незалежно від ставлення до влади, ідентифікують себе саме з Україною. Цьому сприяє й політика пам'яті, яка з 2014 р., за словами В. Іваненка та В. Кривошеїна, повернулася до україноцентристської моделі – саме у цей період відбулася докорінна зміна моделі державної політики пам'яті через втілення політики декомунізації (Іваненко, Кривошеїн, 2022, с. 20). Втім, політика

пам'яті все одно має проводитися з урахуванням того, що в Україні проживають десятки етнічних груп, які прагнуть зберегти свою мову, культуру, традиції, світогляд, отже, формування гуманітарної політики в цілому має ґрунтуватися на принципах плюралізму та толерантності. На нашу думку, в українському суспільстві та політичній свідомості цілком можливо поєднати ідентифікацію громадянина і з державою, і з соціальними, професійними, етнічними та іншими групами, як це успішно реалізовано в демократичних країнах.

Висновки.

Ідентичність – це надзвичайно важливе поняття, яке характеризує політичне світосприйняття людей та їх груп. Кількість ідентичностей, які можуть бути властиві людині, зростає в епоху глобалізації, адже людина може не тільки виконувати безліч соціальних ролей, але й мати власне бачення будь-якого політичного явища. Відповідно, громадянин має велику кількість ідентичностей, які впливають на його світогляд та політичну поведінку.

Етнічна ідентичність у XXI ст. все ще має потужний конфліктогенний потенціал, тому що численні етноси відчують себе у несправедливому становищі в сучасних політичних системах. Також потужним фактором сепаратизму є локально-регіональна ідентичність, у чому ми переконалися на прикладі італійської «Ліги Півночі». У Німеччині спостерігається ідентифікація себе не тільки з державою, але і з землею, де людина проживає; ця теза є справедливою як для західних, так і для східних земель. Важливу роль відіграє також класова ідентичність: громадяни об'єднуються на підставі

нерівного доступу до тих чи інших благ, що може призвести до соціальних зрушень, у тому числі революцій.

Прикладом штучно сконструйованої політичної ідентичності є сучасна російська квазіідеологія «русский мир», яка поєднує радянські та імперські ідеологеми та має антигуманний характер. Образ ворога, шовінізм, риторика ненависті та інші елементи цього світобачення приваблюють громадян з радикальними поглядами, мобілізують їх, виправдовуючи агресію проти інших країн захистом власної ідентичності. Нами було з'ясовано, що квазіідеологія «русский мир», яка є основою російської ідентичності в даний час, є деструктивною як для російського суспільства, так і для всього світу, оскільки створює умови для агресії та намагається її легітимізувати. При цьому громадяни, яку цю ідентичність не поділяють, піддаються репресіям з боку російського режиму.

Проблема ідентичності є актуальною і для України, оскільки тривалий час проблемі національної свідомості приділялася недостатня увага. Одним з інструментів формування ідентичності є україноцентристська політика пам'яті. Необхідно забезпечувати формування ідентичності громадян України згідно з принципами толерантності та плюралізму. На політичну ідентичність значною мірою впливає медійна сфера.

У рамках одного дослідження неможливо розглянути всі аспекти та виміри ідентичності. Так, потужну роль у становленні ідентичності відіграє релігія. У подальшому ми плануємо приділити більше уваги релігійній ідентичності в політичних процесах.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Андрущенко Т.В. Регіональна ідентичність: зміст, типи та особливості формування. *Політикус*. 2019. Вип. 4. С. 93–97.
- Гольцов А. Геополітична ідеологія в Російській Федерації. *Політикус*. 2021. Вип. 6. С. 83–88.
- Дмитрієв В.В. Політична ідентичність в умовах суспільних трансформацій. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 34. С.52–56.
- Іваненко В., Кривошеїн В. Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни (2014–2021 рр.). *Грані*. 2022. Том 25. № 2. С. 16–21. <https://doi.org/10.15421/172218>
- Ключник Р.М. Соціальний капітал як фактор формування політичного протесту. *Гілея*. 2017. Вип. 124. С. 317–320.
- Ключник Р.М. «LegaNord» та євроскептицизм в Італії. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 29-30 березня 2019 р., м. Дніпро. Частина II. С. 5–7.
- Угрин Л. Політичні виміри колективних ідентичностей. *Evropský Politický a Právní Diskurz*. 2018. Vol. 5. Issue 2. С. 213–219.
- Яценко Н. Політична ідентичність: концептуалізація поняття. *Evropský Politický a Právní Diskurz*. 2020. Vol. 7 Issue 6. С. 130-135.
- Bielanski S., Koncepcja Padanii na przelomie XX i XXI wieku, *Przegląd Geopolityczny*.2016. Tom. 18. S. 9–18.
- Hildebrandt A., Trüdingen E.-M. Belonging and exclusion: the dark side of regional identity in Germany. *Comparative European Politics*. 2021. Vol. 19. P. 146–163.
- Paasi A., Zimmerbauer K. Theory and practice of the region: a contextual analysis of the transformation of Finnish regions. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. 71–72. 2011. P. 163–178.
- Svallfors S. Policy feedback, generational replacement, and attitudes to state intervention: Eastern and Western Germany, 1990–2006. *European Political Science Review*. 2010. Vol. 2. Issue 1. P. 119–135.
- Tajfel H., Turner J.C. An integrative theory of intergroup conflict. *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, IL.; Nelson-Hall. 1979. P. 33–47.
- Van Stekelenburg J. The social psychology of protest. *Current Sociology*. 2013. Vol. 61. Issue 5–6. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392113479314>

REFERENCES

- Andrushchenko, T. V. (2019). Rehionalna identychnist: zmist, typy ta osoblyvosti formuvannia [Regional identity: essence, types and peculiarities of formation]. *Politicus*, 4, 93–97.
- Bielanski, S. (2016). Koncepcja Padanii na przełomie XX i XXI wieku. *Przegląd Geopolityczny*, 18, 9–18.
- Dmytriiev, V. V. (2022). Politychna identychnist v umovakh suspilnykh transformatsii [Political identity in the conditions of social transformations]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 34, 52–56.
- Hildebrandt, A., & Trüding, E.-M. (2021). Belonging and exclusion: the dark side of regional identity in Germany. *Comparative European Politics*, 19, 146–163.
- Holtsov, A. (2021). Heopolitychna ideolohiia v Rosiiskii Federatsii [Geopolitical ideology in the Russian Federation]. *Politicus*, 6, 83–88.
- Ivanenko, V., & Kryvoshein, V. (2022). Derzhavna polityka pamiaty v suchasni Ukraini v umovakh informatsiinoi viiny (2014–2021 rr.) [State memory policy in modern Ukraine in the conditions of information war (2014–2021)]. *Grani*, 25(2), 16–21.
- Kliuchnyk, R. M. (2019). «Lega Nord» ta yevroskeptysizm v Italii [Lega Nord and Euroscepticism in Italy]. *Osvita i nauka u minlyvomu sviti: problemy ta perspektyvy rozvytku. Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. 29–30 bereznia 2019 r.*, Dnipro, II, 5–7.
- Kliuchnyk, R. M. (2017). Sotsialnyi kapital yak faktor formuvannia politychnoho protestu [Social capital as a factor of political protest formation]. *Hileia*, 124, 317–320.
- Paasi, A., & Zimmerbauer, K. (2011). Theory and practice of the region: a contextual analysis of the transformation of Finnish regions. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 71–72, 163–178.
- Svallfors, S. (2010). Policy feedback, generational replacement, and attitudes to state intervention: Eastern and Western Germany, 1990–2006. *European Political Science Review*, 2(1), 119–135.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict. The Social Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, IL.: Nelson-Hall, 33–47.
- Uhryn, L. (2018). Politychni vymiry kolektyvnykh identychnosti [Political dimensions of collective identities]. *Diskurz Evropský Politický a Právní*, 5(2), 213–219.
- Van Stekelenburg, J. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 61(5–6). Retrieved from <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392113479314>
- Yatsenko, N. (2020). Politychna identychnist: kontseptualizatsiia poniattia [Political identity: conceptualization of the term]. *Evropský Politický a Právní Diskurz*, 7(6), 130–135.